

Forord

Gunhild Tomter Alstad, Ann-Kristin H. Gujord og Toril Opsahl

Dette nummeret av NOA er viet barnehageforskning. Dobbeltnummeret består av sju vitenskapelige artikler og to bokomtaler.¹ Bakgrunnen for at vi ønsket et særskilt fokus på barnehageforskning, henger sammen med endringer i barnehagefeltet. For det første har andelen minoritetsspråklige barn i barnehage økt betraktelig de siste årene. I 2003 hadde 6 % av alle barnehagebarn minoritetsspråklig bakgrunn, og i 2017 har denne andelen økt til 17 % (Statistisk sentralbyrå 2018). Dette har skjedd samtidig med en omfattende utviding av barnehagetilbudet. I 2017 gikk 97 % av alle 3–5 åringer i barnehage (Statistisk sentralbyrå 2018). For det andre er barnehagens plass i samfunnet endret. Med ny barnehagelov og ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver i 2006 ble ansvaret for barnehage flyttet fra daværende Barne- og familiedepartementet til Kunnskapsdepartementet, og barnehagene ble fra dette tidspunktet regnet som første, frivillige steg i det norske utdanningsløpet. Det har altså skjedd en dreining fra å betrakte barnehagen som del av sosial-, helse og omsorgssektoren til at den nå er en del av utdanningssektoren, og barnehagens pedagogiske mandat har dermed blitt tydeligere.

Mens det i 2018 regnes som en selvfølge at barnehagen er en egnet arena for andrespråklæring, har det imidlertid ikke alltid vært slik. I en stortingsmelding om innvandring fra 1980 heter det at «for barn som skal bli i Norge og få sin utdanning her, er det nødvendig å lære norsk og norske forhold å kjenne. Men det må vurderes om førskolealderen er den beste tiden for norskinnlæring eller ikke» (Kommunal- og arbeidsdepartementet 1980:91). Dette synet endret seg utover på 1980- og 1990-tallet. Spesielt etter Stortingets barnehageforlik i 2003 ble det en politisk målsetting at flere barn skulle få tilbud om barnehageplass. Det ble lagt særskilt vekt på at minoritetsspråklige barn skulle gå i barnehage, blant annet gjennom ordninger som gratis eller rimeligere barnehageplasser (Skoug og Sand 2003),

og det ble etablert særskilte tilskuddsordninger for å styrke andrespråksutviklingen (Utdanningsdirektoratet 2017).

Hensikten med temanummeret har vært å fremme og løfte fram spennet i det som rører seg på barnehageforskningsfeltet med fokus på norsk som andrespråk og flerspråklighet. Behovet for forskning på barnehagefeltet er stort, både i en større samfunnsmessig sammenheng og for profesjonsutøverne i barnehagen. Kunnskapsoversikter fra 2000-tallet viser at det da fantes lite andrespråks- og flerspråklighetsforskning fra norske barnehager (Aukrust 2006, Borg, Backe-Hansen og Kristiansen 2008), men spesielt fra 2010 og utover har andrespråks- og flerspråklighetsforskningen i barnehagekontekst vokst betydelig (Alstad 2015). Det er skrevet doktoravhandlinger på feltet (for eksempel Olsen 2017, Pesch 2018), det har vært bokutgivelser (blant annet Kibsgaard 2018, Selås og Gujord 2017), og det er nye forskningsprosjekter på gang ved flere institusjoner. I mai 2019 arrangeres det en internasjonal forskningskonferanse på Hamar med tittelen «Multilingual Childhoods: Education, policy and practice», der forskere innenfor andrespråks- og flerspråklighet- og barnehageforskning møtes. Vi ser med glede at det foregår en stadig utvikling i forskningsfeltet.

Barnehagen er en særegen og kompleks pedagogisk institusjon som favner både formelle og uformelle lærings situasjoner. Når forskere med interesse for andrespråk og flerspråklighet retter blikket mot barnehagen, skjer det med et mangfold av teoretiske orienteringer og forskningstilnæringer, slik vi også ser i artiklene i dette nummeret. Bidragene kommer fra forskere innenfor fagfelt som pedagogikk, spesialpedagogikk, psykologi og språkvitenskap. Artiklene er slik sett typisk for den brede tilnærmingen som kjennetegner den nordiske andrespråksforskningen (Golden, Kulbrandstad og Tenfjord 2007:6). Enkelte av artiklene har et avgrenset andrespråksfokus, mens andre artikler har en mer flerspråklig orientering og favner den 'flerspråklige vendinga', slik vi har sett i internasjonal andrespråksforskning (May 2014). Ser vi artiklene i lys av de tre utviklingslinjene for norsk andrespråksforskning som Golden, Kulbrandstad og Tenfjord (2007:12) skisserer, kan vi si at noen av artiklene har fokus på barnas innlærerspråk, mens hovedtyngden av artiklene i større grad er didaktisk orientert. Gitt konteksten der dataene for disse studiene er samlet inn, kan vi likevel si at alle artiklene er orientert mot barnehagen som pedagogisk institusjon, og de berører i ulik grad og omfang betingelser og vilkår for flerspråklighet og andrespråkstutvikling i en barnehagekontekst.

Samtaler som språkdiraktisk praksis og språkarbeidet med de yngste flerspråklige barnehagebarna er temaet i artikkelen *Barnehageansattes språkpraksis med flerspråklige 1–3-åring* av Hein Lindquist. Lindquist

presenterer en mikro-etnografisk studie av ansattes språkbruk med ett- til toåringer med flerspråklig hjemmebakgrunn. Studien bygger på video-observasjoner av samtalene og intervjuer med de ansatte i etterkant med utgangspunkt i videopptakene (recallintervju). I artikkelen presenterer Lindquist utdrag fra fire ulike samtaler som involverer fire voksne og tre barn. Disse samtalene oppstår i ulike lekeaktiviteter (rollelek, konstruksjonslek, fysisk aktivitet), og Lindquist viser hvordan de ulike aktivitetene påvirker de voksnes språkbruk og samspillmønstrene mellom de voksne og barna. Mens den fysiske leken ser ut til å gi de beste vilkårene for at samtalene får preg av en 'utvekslingstone', viser observasjonene at samtalene som oppstår i rolleleken, ikke gir barna samme rom til å selv komme med initiativ. Språkbruken til de ansatte blir i disse situasjonene instruerende og er mer i retning av en 'utveklingstone'. Lindquist sine observasjoner og analyser viser hvilke muligheter for å drive dynamisk didaktisk språkarbeid som ligger i samtalene som oppstår mellom ansatte og unge flerspråklige barn i barnehagen. Samtidig viser denne studien også at disse samtalene ofte utvikler seg innenfor en mer strukturelt orientert språkdiraktikk, som i mindre grad legger til rette for språklig utprøving for barna.

Johanne Ilje-Lien tar for seg en tematikk som har vært lite berørt i forskning på barn med norsk som andrespråk, nemlig den komplekse samhandlingen med barn i tidlig andrespråklæringsfase. I artikkelen *Se, hun snakker!* møter vi Alida på 4 år som nylig har begynt i barnehage, og som foreløpig snakker svært lite norsk med de ansatte. Med utgangspunkt i Julia Kristevas teoretiske perspektiver utforsker Ilje-Lien hvilke kroppslige og estetiske dimensjoner som kommer til uttrykk i barnehagelærerens og barnets samhandling. Ilje-Lien viser hvordan barnehagelæreren Mette går i dialog med Alida selv om Alidas uttryksmåter ikke umiddelbart gir en representert form for mening. Forfatteren peker på betydningen denne formen for samhandling kan ha for å skape et handlingsrom for minoritets-språklige barns mulighet til å virke med og bli deltakere i dialoger. Ilje-Lien argumenterer ut fra dette for en utvidet språkdefinisjon som åpner for å inkludere de estetiske og kroppslige dimensjonene i språklig praksis.

Dialogen står sentralt også i bidraget fra Jannicke Karlsen, Hanne Røe-Indregård, Astri Heen Wold, Marta Lykkenborg og Bente Hagtvet. I artikkelen *Initiativ og responsmønstre i boklesingsdialoger mellom barnehagelærer og barn med minoritetsspråklig bakgrunn* analyserer de åtte dyadiske samspill mellom barnehagelærer og barn med minoritets-språklig bakgrunn i boklesingssituasjoner. Utgangspunktet er en kvantitativ kartlegging av initiativ- og responsmønstre (IR-analyse), som

deretter gjøres til gjenstand for kvalitative analyser. Mønstrene som avdekkes, viser stor grad av asymmetri i dialogene. Barnehagelærerne inntar rollen som den aktive parten, og lukkede spørsmål åpner i liten grad for annet enn korte verbale og non-verbale responser fra barna. Barnehagelærers bruk av lukkede spørsmål kan tolkes som en mer eller mindre bevisst strategi for å øke barnas opplevelse av mestring og deltagelse i dialogene. Samtidig skaper samhandlingssituasjonene som blir observert, begrensede muligheter for barnas aktive bruk av andrespråket. Det er riktignok en tendens til at barna i større grad bidrar med utvidede responser under lesing av en ordløs bildebok enn en bok med både tekst og bilder. Forfatterne uttrykker en viss bekymring knyttet til språkbruksmønstrene som blir registrert i studien. Dersom de viser seg å være representative for barnas generelle språklige samhandling i barnehagen, vil barna få liten erfaring med å produsere språk på andrespråket.

I artikkelen *Framvekst av morfologi, syntaks og ordforråd i tidlig andrespråkutvikling – ein longitudinell kassustudie* dreies fokus fra dialog til grammatikk. Ann-Kristin H. Gujord, Randi Neteland og Magnhild Selås analyserer syntaktiske, morfologiske og leksikalske trekk i det norske språket til to flerspråklige barnehagebarn som startet å lære norsk i barnehagen. Barnas språkbruk undersøkes ved tre ulike målepunkt. Studien er eksplorerende og prøver ut en bred vifte av både kvantitative og kvalitative metodiske grep for å beskrive utvikling av både ordforråd og grammatikk. I likhet med i flere av bidragene i dette spesialnummeret presenteres vi for ny empiri som gir oss innblikk i utvikling av andrespråket til barnehagebarn, her med vekt på grammatisk utvikling. Studien åpner også for teoretiske refleksjoner om hva slags språkutvikling vi egentlig står overfor i møtet med tidlig flerspråklighet, og hvorvidt det eksisterer kvalitative forskjeller mellom simultan og suksessiv flerspråklig utvikling. Forfatterne dokumenterer en forsinket oppstartseffekt som ikke bare er av teoretisk interesse, men som også vil være av interesse for praksisfeltet, da barna ser ut til å trenge særskilt støtte i utviklingen av andrespråket selv om de møter det fra svært tidlig alder.

Linda Evenstad Emilsen og Åshild Søfteland har også barns grammatiske andrespråkutvikling som sitt studieobjekt i artikkelen *Andrespråksanalyse av barns spontantale*. Også dette er en studie med et longitudinelt perspektiv, der vi får innsikt i interessant empiri fra flerspråklige barnehagebarn. Til grunn for analysene ligger data fra to flerspråklige jenter på to ulike målepunkt; første datapunkt er siste år i barnehagen og andre datapunkt er i 2. klasse. Dataene er hentet fra FLEBBS-prosjektet (Flerspråklige Barn i Barnehage og Skole) på Høgskolen i Østfold. Barna

er i autentiske leke- og samtalesituasjoner i barnehagen. Dette er situasjoner som pedagoger står i hver dag, og forfatterne drøfter mulighetene for å anvende denne typen spontantedata som grunnlag for vurdering av språkferdigheter. Med utgangspunkt i et kartleggingsverktøy som er inspirert av Pienemanns prosessbarhetsteori, analyserer de barnas grammatiske utvikling. Analysene avdekker flere metodiske problemer knyttet til det å anvende prosessbarhetsteorien på spontantedata, og dermed også flere svakheter ved kartleggingsverktøyet.

Foreldresamarbeid er utgangspunkt for Anja Maria Peschs artikkel *Syn på flerspråklighet som diskursive vilkår for barnehagens samarbeid med foreldre til flerspråklige barn*. Pesch bruker data fra intervjuer med barnehageansatte og foreldre i en tysk og en norsk barnehage og undersøker hvilke syn på flerspråklighet barnehagelærerne og foreldrene uttrykker. Med dette som utgangspunkt drøfter hun hvordan diskursene skaper rom og rammer for samarbeid om barnas språklige praksis og språkutvikling. Pesch finner språkideologiske kontraster i foreldrenes og barnehagens syn på flerspråklighet og peker på hvordan disse innebærer ulik vektlegging av språk og ulike valg for barna. I den norske barnehagen bidrar foreldrene til synliggjøringen av barnehagens flerspråklighet, men samtidig gis de hovedsakelig én posisjon fordi de skal ivareta barnas morsmål. I den tyske barnehagen er flerspråklighet en normalitet, men det er kontraster mellom barnehagelærernes og foreldrenes syn på betydningen av barnas språkkompetanse i tysk med en tydelig referanse til skolen. De barnehageansatte ønsker å frata foreldrene bekymringer for barnas flerspråklige utvikling. Pesch peker på at foreldrene deltar med sine stemmer, men deres posisjon i dialogen gir dem begrensede svarmuligheter, fordi dialogen skjer på barnehagens premisser og ikke foreldrenes. Forfatteren stiller avslutningsvis spørsmål om i hvilken grad foreldrenes forståelser blir ansett som viktig.

I artikkelen *Barnehagen som språklæringsarena for flerspråklige barnehageansatte i arbeidsrettet norskopplæring* av Elena Tkachenko, Kari Bratland og Benedikte Homme Fevolden handler det om arbeidsrelatert norskopplæring i en barnehagekontekst og forholdet mellom 'arbeidsrommet' og 'undervisningsrommet'. Forfatterne presenterer en aksjonsstudie av et norskkurs for flerspråklige barnehageansatte ved OsloMet – Storbyuniversitetet, som de selv har vært lærere på. Basert på egne observasjoner og refleksjoner, evalueringer fra kursdeltakerne og deres veiledere i barnehagen de arbeider på, og intervjuer av både kursdeltakere og veiledere, utforsker forfatterne hvordan man kan skape sammenheng mellom barnehagen (arbeidsrommet) og norskkurset (undervisningsrommet) for å styrke barnehagen som språklæringsarena for flerspråklige barnehage-

ansatte. Resultatene fra studien tyder på at kurset har bidratt til å utvikle deltakerne både språklig og faglig. Et viktig funn er at det ikke er først og fremst de formelle norskferdighetene som har blitt styrket, men det at deltakerne ser ut til å agere annerledes i arbeidsmiljøet etter kurset. Forfatterne forstår dette funnet i lys av begrepet «agency». Deltakerne står fram som tryggere språkbrukere og arbeidstakere, og de deltar mer aktivt i flere av barnehagens språkpraksiser og prøver seg på oppgaver som de tidligere gjerne trakk seg unna. Denne typen endring i måten man møter omgivelsene på, og den mer aktive holdningen til selv å gripe anledninger til å styrke sin egen språkkompetanse, fører igjen til at de flerspråklige ansatte møter, bruker og utvikler det norske språket videre innenfor rammen av arbeidet sitt. Forfatterne viser slik hvordan ‘arbeidsrommet’ kan fungere som språklæringsarena med utgangspunkt i det som skjer i ‘undervisningsrommet’.

I tillegg til disse sju vitenskapelige artiklene har vi også to bokomtaler av nye utgivelser om barnehagefeltet. Åse Lund gir en vurdering av antologien *Språkmøte i barnehagen*, der Magnhild Selås og Ann-Kristin Helland Gujord har vært redaktører. Den andre bokomtalen er skrevet av Maria E. Moskvil og tar for seg antologien *Veier til språk i barnehagen*, der Sonja Kibsgaard er redaktør.

God lesning!

Note

1. For ordens skyld vil redaksjonen nevne at redaksjonsmedlem Gujord, som er medforfatter i en av artiklene, først deltok i redaksjonsarbeidet etter at fagfellelveringsprosessen var avsluttet.

Referanser

- Alstad, Gunhild Tomter 2015. Barnehagen som læringsarena for gryende flerspråklighet – en oversikt over forskning 1985–2015. *NOA norsk som andrespråk*, 30 (1-2), 284–309.
- Aukrust, Vibeke Grøver 2006. *Tidlig språkstimulering og livslang læring: En kunnskapsoversikt*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.
- Borg, Elin, Elisabeth Backe-Hansen og Inger-Hege Kristiansen 2008.

- Kvalitet og innhold i norske barnehager: En kunnskapsoversikt.* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Golden, Anne, Lise Iversen Kulbrandstad og Kari Tenfjord 2007. Norsk andrespråksforskning - utviklingslinjer fra 1980 til 2005. *Nordand: Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 1(2), 5–41.
- Kibsgaard, Sonja (red.) 2018. *Veier til språk i barnehagen.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Kommunal- og arbeidsdepartementet 1980. *St. meld. nr. 74 (1979–80). Om innvandrere i Norge* Oslo: Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.
- May, Stephen 2014. *The multilingual turn: Implications for SLA, TESOL and bilingual education.* New York: Routledge.
- Olsen, Torild Marie 2017. *Språkstimulering gjennom samtale: En studie av språklig samhandling, ordforråd og teksttyper i samtaler mellom ansatte og flerspråklige barn.* (Doktorgradsavhandling). Fakultet for humaniora og pedagogikk, Universitetet i Agder.
- Pesch, Anja Maria 2018. *Å skape rom for flerspråklighet. En studie av diskursive vilkår for barnehagens språklige praksis med flerspråklige barn.* (Doktorgradsavhandling). UiT Det arktiske universitet.
- Selås, Magnhild og Ann-Kristin Helland Gujord (red.) 2017. *Språkmøte i barnehagen.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Skoug, Tove og Sigrun Sand 2003. *Med Madhia og Akbar fra barnehage til skole: En oppfølging av prosjekt med gratis korttidsplass i barnehage for alle femåringer i bydel Gamle Oslo: rapport 2.* (Høgskolen i Hedmark Rapport nr. 6, 2003). Elverum: Høgskolen i Hedmark.
- Statistisk sentralbyrå 2018. *Andel barn i barnehage øker fortsatt.* Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/andel-barn-i-barnehage-oket-fortsatt>
- Utdanningsdirektoratet 2017. *Tiltak for å styrke den norskspråklige utviklingen for minoritetsspråklige barn i barnehage.* Oslo: Utdanningsdirektoratet.